

YTTRANDE

ert dnr
U2022/01678

datum
2022-05-10

Utbildningsdepartementet

*Kristna Friskolerådet representerar 62 skolhuvudmän med kristen profil.
Dessa driver 51 förskolor, 47 grundskolor och 6 gymnasieskolor.*

Yttrande över promemorian ”Etableringsstopp för fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning”

Inledning

Kristna Friskolerådet avstyrker promemorians förslag i dess helhet.

Vi finner det ytterst oroande att regeringen kan presentera ett förslag med omfattande inskränkningar av mänskliga rättigheter, med skäl som nästan helt saknar faktaunderlag.

De åtgärder departementet föreslår, står inte på något sätt i proportion till vad man hoppas åstadkomma. Promemorian presenterar dessutom inte någon faktabaserad problembeskrivning, utan bygger på antaganden och fördomar.

Regeringen har under våren lanserat flera förslag med udden mot fristående skolor, med parollen att man ”ska ta tillbaka den demokratiska kontrollen över skolan”. Demokratin bygger på våra grundlagar och de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter. Med promemorians förslag vill regeringen kringgå denna grundval. Skolministern har till och med uttryckligen slagit fast att ambitionen är att komma runt de internationella konventionerna. Det är skrämmande att en svensk regering försöker hitta vägar att bryta mot mänskliga rättigheter och att man alltså vill ”återta den demokratiska kontrollen i skolan” genom att agera med uppseendeväckande odemokratiska metoder.

Promemorians förslag

5.1 Ett etableringsstopp ska införas i skollagen

Kristna Friskolerådet avstyrker förslaget.

Utbildningsdepartementet listar ett antal skäl för sitt förslag. Vi redovisar nedan varför dessa skäl inte är hållbara.

Regeringen menar att Sverige har utvecklats mot en sekulär stat

Det framgår varken vad regeringen avser med detta uttryck eller vilket belägg regeringen har för sitt påstående utöver World Value Surveys undersökningar. Det är också svårt att se på vilket sätt denna påstådda utveckling skulle vara ett argument för ett etableringsstopp.

Promemorians text ger ingen vägledning härvidlag. Möjligen är regeringens mening att Sverige idag har sekularismen som statsreligion, och att detta skulle vara ett skäl till att begränsa alla andra ideologiers utrymme, i enlighet med Europakonventionens praxis att varje stat har ett friutrymme att betona en religion framför andra på grundval av den statens historia och tradition.

Historiskt sett har dock Sverige en kristen humanistisk grundval. Det gäller särskilt på utbildningsområdet, där kristendomen format skolans framväxt (se [artikel](#) av Kristna Friskolerådet). Vi har denna grundval inskriven i läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan.

Det förefaller som att promemorian sätter likhetstecken mellan en sekulär stat och ett sekulärt samhälle. Det är i så fall en mycket allvarlig sammanblandning. Med en sekulär stat brukar avses att själva staten ska vara neutral och inte favorisera någon särskild trosuppfattning. Staten ska dock inte ha makt över människors alla livsval, utan ska borgen för att alla får plats för sina livsval och ska säkra ett pluralistiskt samhälle. Europakonventionen stipulerar att staterna skall vara neutrala, det vill säga inte motarbeta en livsåskådning och gynna en annan.

I promemorian betonas också främjandet av religiös mångfald, vilket snarast torde vara ett argument *mot* ett etableringsstopp.

I promemorian framhålls vidare att det förekommer brister kopplade till demokratiuppdraget i skolor med konfessionell inriktning

Departementet bygger hela sitt resonemang på Skolinspektionens [årsrapport för 2021](#). I denna årsrapport framkommer att det uppmärksammas brister vid några skolor med konfessionell inriktning kopplade till skolans demokratiuppdrag, jämställdhet, likvärdig utbildning samt till kravet på saklighet och allsidighet. Vad departementet underlåter att informera om, är att Skolinspektionens beskrivning omfattar händelser under en tioårsperiod. Genom att ge sken av att bristerna förekommit det senaste året skapas ett intryck av att de är vanligt förekommande. I själva verket är det ovanligt med förelägganden kopplade till den konfessionella profilen, åtminstone vad gäller skolor med kristen konfessionell inriktning.

I de fall som skolor med kristen konfessionell inriktning fått sådana förelägganden, sedan den nya skollagen kom 2010, så är dessa nästan uteslutande kopplade till den osäkerhet som finns på grund av lagens otydlighet. Kristna Friskolerådet kritiserade, tillsammans med många andra remissinstanser, att lagen inte definierar begreppet konfessionella inslag, men kritiken negligerades av lagstiftaren. Utredningen om konfessionella inslag i skolväsendet, SOU 2019:64, som promemorian bygger på, lyfte fram att skollagens formuleringar om konfessionella inslag är mycket svårtolkade och att detta lett till en situation där det är omöjligt för skolorna att veta hur tillsynsmyndigheterna kommer besluta:

”Det framkommer också ... att synen på vad som utgör ett konfessionellt inslag varierar inte bara mellan huvudmän utan också mellan tillsynsmyndigheter... Vi kan också konstatera att avsaknad av en tydlig och generell definition av främst konfessionella inslag gör att bedömningar som godkännande- och tillsynsmyndigheter gör i sina beslut inte alltid ger en samstämmig praxis, vilket är mindre lyckat ur ett likabehandlingsperspektiv.”

[SOU 2019:64, sid. 246]

Även regeringen har i sin proposition 2021/22:157 konstaterat att det finns en osäkerhet hur lagen ska tillämpas:

”De som verkar i svensk skola har utmaningar när det gäller att dra gränser utifrån nuvarande bestämmelser, t.ex. när det gäller vad som kan anses vara konfessionella inslag. Det är heller inte närmare reglerat hur t.ex. kravet på att det ska vara frivilligt för barn och elever att delta i konfessionella inslag i utbildningen ska hanteras av fristående huvudmän. Avsaknaden av definitioner som rör konfession i skolan har lett till osäkerhet vid tillämpning och tillsyn.”
[sid. 15]

Vi har flera exempel där våra medlemmar kan beskriva hur exakt samma undervisningsinslag som vid tillsyn noggrant granskats och godkänkts, vid ny tillsyn plötsligt blivit föremål för föreläggande.

Det är anmärkningsvärt att skolor med konfessionell inriktning anklagats för att inte hantera konfessionella inslag korrekt, samtidigt som inte ens lagstiftaren och skolmyndigheterna kunnat ange riktlinjer för hur inslagen ska hanteras. För att motverka detta tolkningsglapp har Kristna Friskolerådet sedan införandet av den nya skollagen haft återkommande samtal med Skolinspektionens ledning i Stockholm, eftersom såväl Skolinspektionen som skolorna haft att tolka den otydliga lagen. Dessutom har Kristna Friskolerådet sedan flera år kontinuerliga utbildningar för våra huvudmän, skolchefer och rektorer i avsikt att våra skolor ska vara de mest laglydiga i landet. Detta till trots upplever många av våra medlemmar att olika inspektörer under senare år haft en alltmer disparat tolkning av lagen. Det är otillbörligt att man i en rättsstat ska behöva gissa vad som är rätt, än mindre utsättas för nyckfullhet. Att då, som regeringen nu gör, använda detta som förevändning för ett etableringsstopp, är minst sagt oetiskt.

I SOU 2019:64 konstateras att de brister som framkommit vid skolor med konfessionell inriktning inte kan motivera ett etableringsstopp: *”Utredningen bedömer dock att de brister som framkommit vid undersökning av regelefterlevnad vid fristående skolor, förskolor och fritidshem med konfessionell inriktning sammantaget inte är av den omfattningen att det i sig kan motivera ett etableringsstopp. Dessa problem torde kunna lösas på mindre ingripande sätt än ett etableringsstopp, till exempel genom en striktare ägar- och ledningsprövning och tillsyn.”*
[sid. 426] Med utredningens konstaterande som bakgrund är regeringens förslag om etableringsstopp helt obegripligt.

Ett annat problem med påståendena om brister vid skolor med konfessionell inriktning vad gäller demokratiuppdraget, är att de inte kan sättas i relation till andra skolors resultat. Det är endast vid skolor med konfessionell inriktning som Skolinspektionen specifikt granskar de här områdena. Därmed finns inget faktaunderlag för att bedöma hur skolor med konfessionell inriktning står sig jämfört med andra. Vi kan i alla fall konstatera att inte en enda skola med kristen konfessionell inriktning tvingats betala vite, än mindre stängas på grund av brister, sedan skollagen 2010 gav Skolinspektionen dessa sanktionsmöjligheter.

Det är märkligt att andra skolor inte granskas på samma sätt som skolor med konfessionell inriktning, i frågor som vetenskaplig grund, samt saklighet och allsidighet, med tanke på de många aktuella forskningsstudier som pekar på att svensk skola håller på att få en auktoritär sekularistisk norm. [se bilaga 1]

Promemorian bygger alltså sitt resonemang på Skolinspektionens årsrapport. Tyvärr innehåller denna inslag som inte lever upp till de krav man bör kunna ställa på en myndighet. I rapporten görs en häpnadsväckande felaktig beskrivning av slutsatser i den statliga utredningen om nya regler för skolor med konfessionell inriktning, vilken därmed enligt Skolinspektionen bekräftar

"bilden av att det kan uppstå konflikter mellan skollagens värdegrund och värderingar med religiös koppling". [Skolinspektionens årsrapport 2021, sid. 47]:

"I den särskilda sammanställning av Skolinspektionens skolenkät som utredningen låtit göra framkommer att elever i årskurs 9 på fristående skolor som uppgett konfessionell inriktning skiljer ut sig negativt jämfört med andra fristående skolor när det gäller frågeområdena Grundläggande värden på skolan och Förhindra kränkningar. För de yngre eleverna i årskurs 5 är det istället områdena Argumentation och kritiskt tänkande och Delaktighet och inflytande som skiljer ut sig negativt." [ur Skolinspektionens årsrapport 2021, sid. 47]

Denna beskrivning är direkt vilseledande. För årskurs 9 var värdena för skolor med konfessionell inriktning högre än riksgenomsnittet inom områdena Delaktighet och inflytande, Grundläggande värden i undervisningen/lärandet samt Veta vad som krävs. Skolinspektionen underlåter helt att nämna detta, utan gör i stället en jämförelse med andra fristående skolor, som alltså låg ännu högre. Trots att skolor med konfessionell inriktning alltså låg högre än riksgenomsnittet, tas resultatet som intäkt för att *"det kan uppstå konflikter mellan skollagens värdegrund och värderingar med religiös koppling"*. Vilka slutsatser borde man i så fall dra av att de kommunala skolorna hade sämre resultat?

Det indexområde där avvikelserna var störst i årskurs 5 är ett sammanslaget område för Argumentation och kritiskt tänkande/Delaktighet och inflytande. Avvikelsen var ytterst liten, endast 0,07 indexenheter. Det påstående där svarsvärdet avvek mest negativt handlade om elevinflytande, så det finns skäl att anta att värdet för Argumentation och kritiskt tänkande i stället låg över det nationella.

Ännu mer intressant blir det om man tittar enbart på skolor med kristen konfessionell inriktning. I Kristna Friskolerådets [rapport 2022:1](#) har vi, utifrån svaren på Skolinspektionens nationella enkäter, sammanställt hur väl våra medlemsskolor lever upp till olika krav i läroplanen. Resultaten visar att dessa tydligt lyckas bättre än riksgenomsnittet med att uppfylla läroplanens krav. Särskilt markant är skillnaden på områden som rör allsidighet och tolerans. På frågeställningar om man på skolan respekterar varandras olikheter, om mänskliga rättigheter berörs i undervisningen och om det finns andra elever man är rädd för, har skolor med kristen konfessionell inriktning ett anmärkningsvärt bra resultat jämfört med riksgenomsnittet.

Skolan är enligt regeringen en viktig arena för att främja integration och motverka segregation, och vi håller med

Promemorians resonemang är dock att skolor med konfessionell inriktning riskerar att leda till ökad segregation, vilket i sin tur inverkar negativt på samhällets sammanhållning. Men det finns ingen motivering till påståendet om att skolorna bidrar till segregation, förutom en diffus hänvisning till en 25(!) år gammal utredning. Vi reagerar starkt emot att regeringen i en promemoria som förordar en vetenskaplig grund använder argument som saknar faktaunderlag!

Det är märkligt att behöva argumentera mot förslag där förslagsställaren inte ens gjort sig mödan att ta fram underlag. Regeringen har haft över två år på sig sedan utredningen presenterades, och detta är allt man fått fram på den mest avgörande punkten i förslaget! Utelämnas möjligen relevanta fakta därför att regeringen insett att dessa motsäger påståendet att skolor med konfessionell inriktning bidrar till segregation?

På sidan 37 i promemorian anges: *"En likvärdig inkluderande utbildning där barn och elever med olika bakgrunder och erfarenheter möts är en viktig byggsten i arbetet att motverka polarisering*

och stärka sammanhållningen i ett Sverige som håller ihop. Genom att möta barn och elever med annan bakgrund och andra erfarenheter utmanas och berikas barnets eller elevens verklighetsbild.”

Departementet har inte gjort någon analys av hur väl man har lyckats med detta uppdrag i den kommunala skolan, jämfört med skolor med konfessionell inriktning. Promemorians resonemang bygger inte på fakta utan på antaganden.

För att inskränkningar ska kunna göras i de mänskliga rättigheter som fastslås i olika internationella konventioner, måste staten kunna visa att åtgärden är en lämplig och proportionerlig åtgärd i förhållande till det syfte som ska uppnås och att samma syfte inte kan uppnås med mindre ingripande åtgärder. I det här fallet visar staten ingenting, eftersom allt som presenteras är löst tyckande:

”Det bedöms i denna promemoria att när skolor i stället primärt vänder sig till en avgränsad grupp riskerar detta att bidra till ökad skolegregation eller till att motverka integration genom att elevsammansättningen riskerar att få en etnisk eller religiös homogenitet. Detta riskerar att öka segregationen i samhället.”

I ovanstående stycke förekommer ordet ”riskerar” tre gånger. Ingenting om faktiska förhållanden. Möjligen är regeringen medveten om att den är ute på hal is. Om man ska brännmärka en viss profilinriktning som segregande, så kan ju argumentet användas på alla andra inriktningar. En skola med musikinriktning ”riskerar” ju att bli segregande. En skola med montessori- eller waldorfpedagogik lockar förmodligen endast familjer med tycke för denna pedagogik/filosofi.

Vad gäller just skolor med kristen konfessionell inriktning är dock situationen annorlunda. En hög andel av eleverna kommer från familjer som inte är aktivt troende. En utgångspunkt vi arbetar utifrån inom Kristna Friskolerådet är att den kristna profilen ska utformas så den ger ett mervärde för alla elever, oavsett vad de själva tror.

Det är heller ingen hemlighet att många kommunala skolor är extremt segregerade, både kulturellt och religiöst. Våra medlemsskolor får till exempel ta emot elever med ateistisk övertygelse, som känt sig utsatta på kommunala förortsskolor.

En annan starkt växande grupp på våra medlemsskolor är muslimska elever. Många unga med religiös tro upplever sig utsatta i svenska skolor och söker sig till skolor med kristen konfessionell inriktning därför att de upplever att där finns en respekt för religiös övertygelse. Dessa skolor har nämligen, genom sin förmåga att förstå och respektera människors tro, speciella förutsättningar att ge elever personligt utrymme för sin trosutövning och samtidigt medverka till att elever från religiöst präglade kulturer får en god integration i svenskt samhälle.

Påståenden att skolor med konfessionell inriktning är segregerade miljöer har inget stöd i den offentliga statistiken, åtminstone inte vad gäller dem med kristen inriktning. På båda de områden som det finns faktaunderlag till, nämligen socioekonomiskt och etniskt/kulturellt, har skolor med kristen konfessionell inriktning en mycket blandad elevsammansättning. (Se Kristna Friskolerådets [rapport 2020:2](#), baserad på Skolverkets statistik)

I en [Timbro-rapport](#) från 2018 framgår att flera av skolorna med kristen konfessionell inriktning har elever från över 30 olika länder och ingen av de skolor som besvarade rapportens enkät hade färre än tre länder representerade. Intressant från Timbro-rapportens enkät är också att mer än 3/4 av skolorna uppgett att de har fler än tre olika religioner representerade och flera att de har 6–8 olika religioner på skolan; detta trots att många av skolorna är små.

Inte ens om landets skolor med konfessionell inriktning verkligen hade bidragit till integrationsproblemet, hade ett etableringsstopp varit en proportionerlig åtgärd. Skolorna har mindre än 1 % av landets grundskoleelever, så den nationella betydelsen för integrationen är försumbar. Vi föreslår att regeringen börjar ta sitt eget ansvar för svensk skolas stora integrationsproblem, i stället för att lägga skuld på skolor med konfessionell inriktning. Den allra största faktorn är att så många elever med invandrarbakgrund misslyckas i skolan. Där finns grogrund både till radikaliserings och segregation.

Våldsbejakande extremism kan enligt promemorian kopplas till fristående skolverksamhet. Försvarshögskolan skriver i sin forskningsstudie "[Mellan salafism och salafistisk jihadism](#)" följande:

"Slutligen understryker studien vikten av att beslutsfattare och samhället i övrigt kan skilja på islam som trosutövning å ena sidan, samt islamism och salafism/salafistisk jihadism å den andra. Demokratin vitaliseras av en offentlig, saklig och respektfull debatt kring islamism och trosutövning." (sid 228)

Studien betonar således vikten av att agera gentemot de rörelser som de facto utgör ett hot och en extremistisk grogrund, och samtidigt värna de konfessionella miljöer som är en tillgång för samhället.

Att förbjuda skolor med kristen inriktning därför att en del skolor med annan inriktning haft kopplingar till våldsbejakande islamism saknar all logik. Dessutom finns det välfungerande skolor med muslimsk inriktning och dessa ska naturligtvis inte heller straffas för andra skolors brister.

De stängningar som skett av skolor indikerar snarast att dagens kontrollsystem fungerar, vilket bekräftas av terrorforskaren Magnus Ranstorp på Försvarshögskolan, som menar att promemorians förslag är en ickefråga, eftersom de mekanismer som redan är satta i verket är viktiga pusselbitar i kampen mot extremism i skolan, och har visat sig fungera väl.

Att idag, som regeringen gör, koppla våldsbejakande extremism till skolor med konfessionell inriktning, förefaller vara ett sätt att försöka flytta fokus från de verkliga problemen. Verkligheten är att många unga som radikaliserats och anslutit sig till IS gått på kommunala svenska skolor.

Det föreslagna etableringsstoppet skjuter således helt bredvid målet. Det stoppar skolor som skulle bidra positivt till svensk skola, men är helt verkningslöst för att hindra olämplig verksamhet. Vi har redan sett att många av de skolor som tvingats stänga inte officiellt haft en konfessionell inriktning. Symptomatiskt är att det ena av de två fall promemorian exemplifierar med gäller en skola som inte hade konfessionell inriktning. Det enda sättet att stoppa olämplig skolverksamhet, oavsett inriktning, är genom god kontroll.

Dåliga skolor ska bort, bra skolor ska vara kvar. Så enkelt är det.

[Förslagets förenlighet med regeringsformen, Europakonventionen och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna](#)

Promemorian surfar snabbt och bekymmerslöst förbi de hinder som utgörs av svensk grundlag och internationella konventioner, trots de starka invändningar som både utredningen och många juridiska remissinstanser hade i dessa stycken. Detta ligger i linje med hur regeringen flera gånger den senaste tiden ignorerat Lagrådets invändningar och är mycket oroande ur demokratisk synvinkel.

Att påstå att det rättsfall i Europadomstolen som är mest relevant med hänsyn till svenska förhållanden är Konrad m.fl. mot Tyskland, är häpnadsväckande. Det fallet gällde hemundervisning, där domstolen slog fast att föräldrar inte kan förvägra sina barn rätten till utbildning på grundval av sin övertygelse. Domstolen resonerade att även om hemundervisning möjliggör för barn att uppnå samma kunskapsnivå som i en skola, så finns andra viktiga mål kopplade till rätten till utbildning såsom social integration, vilket bara kan uppnås genom att gå i skola.

Etableringsstoppet handlar inte om hemundervisning. Hemundervisning är redan förbjuden i Sverige. Elever i skolor med konfessionell inriktning förvägras inte någon rätt till utbildning, varför Konrad-fallet inte är relevant som jämförelse. Tyskland är däremot intressant som jämförelse, av andra skäl. Även om Tyskland, liksom Sverige, är ett av de få länder i världen som inte tillåter hemundervisning, så uppmuntrar det tyska skolsystemet förekomsten av skolor med olika religiös och filosofisk inriktning. Skolor med kristen inriktning är till och med skyldiga att låta hela skolverksamheten genomsyras av den kristna profilen, annars kan de mista sitt tillstånd. Vikten av verklig pluralism i skolväsendet har Tyskland lärt av sin historia.

Det finns andra fall i Europadomstolen som däremot är intressanta i det här sammanhanget. Flera av dem nämns kortfattat i promemorian. Inget av dem ger stöd för att staten ska kunna förbjuda en viss typ av skolor. Tvärtom finns fall som konstaterar att rätten till religionsfrihet kan tillgodoses genom privata skolalternativ om inte staten tillgodoser den rättigheten. Även rätten att bedriva privat utbildningsverksamhet slås fast. I Claphaminstitutets [rapport 3:2018](#), sid. 10-17, finns en genomgång av FN-deklarationer, EU-rätt och Europadomstolens praxis på området.

Kristna Friskolerådet har gett Skandinaviska Människorättsadvokaterna i uppdrag att göra en sammanställning av Europadomstolens praxis på området, eftersom regeringens genomgång kännetecknas av direkta felaktigheter och utelämnande av fakta. (bilaga 2) Sammanställningen mynnar ut i följande slutsatser:

“Promemorians tolkning av Europakonventionen och Europadomstolens rättspraxis på området innehåller fundamentala juridiska brister på ett flertal centrala punkter. Ett etableringsstopp skulle med all sannolikhet strida mot artikel 2 i TP 1. Det finns starka skäl att ifrågasätta om det finns ett legitimt syfte med införandet av etableringsstoppet, och om det är en nödvändig och proportionerlig åtgärd i ett demokratiskt samhälle eller om det finns mindre inskränkande alternativ, exempelvis genom utökad tillsyn av skolor med konstaterade brister. Ett etableringsstopp för konfessionella skolor innebär mycket omfattande och långtgående inskränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter, och de påstådda bristerna som föranleder etableringsstoppet är mycket vaga och saknar tydligt stöd.”

Promemorian förbigår dessutom helt vad olika konventioner säger om rätten att inrätta och driva undervisningsanstalter. Att regeringen väljer att inte beröra detta är symptomatiskt, eftersom de skrivningarna omöjliggör ett etableringsstopp. FN:s konvention om barnets rättigheter och FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter slår fast att inget i konventionerna får tolkas som en rätt att inskränka enskilda och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter. Även Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna slår fast friheten att inrätta undervisningsanstalter och föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa, filosofiska och pedagogiska övertygelse.

Sverige är redan extremt i ett globalt perspektiv med sin stenhårda reglering av allt som tangerar religion i skolan. Nu vill departementet ta svensk extremism till ytterligare en nivå. De länder i världen där det idag inte är möjligt att starta skolor med kristen inriktning är Saudi-

Arabien, Kuba, Nordkorea, Libyen och Gambia. [Källa [Freedom of Education Index](#)] Är det verkligen regeringens vilja att ansluta Sverige till detta sällskap?

5.2 Det bör inte vara möjligt att utöka befintlig verksamhet med konfessionell inriktning

Kristna Friskolerådet avstyrker förslaget, på samma grunder som för 5.1. Dessutom innebär förbudet mot utökning att skolan på sikt kommer att tappa konkurrensmöjligheter med andra skolor. Detta skulle i förlängningen medföra att nuvarande skolor med konfessionell inriktning antingen skulle behöva ta bort sin inriktning eller stänga sin verksamhet.

7.4 Konsekvenser för enskilda

Regeringen erkänner att konkurrensen snedvrids eftersom nyetablering förbjuds. Detsamma gäller om utökning stoppas, vilket medför att dessa skolor på sikt kommer att tappa konkurrensmöjligheter jämfört med andra skolor. Det blir heller inte möjligt för en skola med konfessionell inriktning att flytta över kommungränsen, eftersom nytt tillstånd då inte kommer att ges. Förslaget skulle i förlängningen medföra att nuvarande skolor med konfessionell inriktning antingen skulle behöva ta bort sin inriktning eller stänga sin verksamhet.

Som vi visat i vårt yttrande är farhågorna som regeringen hyser obefogade eller kraftigt överdrivna. Det finns därmed inga skäl till att inskränka näringsfriheten. Förslaget begränsar således näringsfriheten och rätten till fri rörlighet på ett lagstridigt sätt.

7.5 Konsekvenser för barn, elever och vårdnadshavare

De internationella konventionerna tillförsäkrar rätten för föräldrar att välja skolor som står i överensstämmelse med deras filosofiska eller religiösa övertygelse, och därmed barnens rätt till ett för dem begripligt, hanterbart och meningsfullt sammanhang. Konsekvenser uppstår på så sätt att barns rätt till detta sitt sammanhang fråntas dem. Regeringen fokuserar enbart på den s.k. negativa religionsfriheten, rätten från religion, men negligerar helt rätten till religion. Barn har rätt till trosfrihet. Genom att fråntas möjligheten att få sin tro respekterad och vid behov bekräftad under en stor del av vardagen, så garanteras inte deras positiva trosfrihet.

Som vi skrivit ovan blir många barn och elever kränkta och ifrågasatta för sin tro i den svenska skolan. För många av dem har bytet till en skola med konfessionell inriktning varit deras räddning, en fristad. Men med regeringens förslag försvinner denna möjlighet. Regeringens hänvisning (sid. 40) att *"barn och elever... ska kunna utöva såväl sin negativa som sin positiva religionsfrihet i skolor med offentlig huvudman och i fristående skolor utan konfessionell inriktning"* är ett håll mot alla de elever som idag far illa i svenskt skolväsende genom att de utsätts för kränkningar på grund av sin tro. Detta har påtalats för regeringen vid en mängd tillfällen, men inga ansatser att skydda dessa elever har gjorts. Vi uppmanar till läsning av den bifogade bilagan (bilaga 1), med en sammanställning av forskningsstudier om troende elevers utsatthet i svensk skola.

.....

I detta ärende har Kristna Friskolerådets styrelse beslutat efter inhämtande av synpunkter från medlemsorganisationerna.

Norrköping 2022-05-10

Jan Rosman, ordförande för Kristna Friskolerådet

.....

Bilaga 1

Kapitel 3 i Claphaminstitutets rapport 4-2020, "Kränkt för sin tro – kristna ungdomars upplevelse av sekulär intolerans i dagens svenska skola" (Eddebo, Ewert, Magnusson)

TIDIGARE FORSKNING

Situationen för troende elever i svensk skola har länge varit ett relativt outforskat område, men de senaste åren har det genomförts flera studier som berör ämnet. Flera av dem har fått ett stort medialt genomslag, framför allt Karin Kittelmann Flensners och Linda Vikdahls forskning.

När Karin Kittelmann Flensner, universitetslektor vid Högskolan Väst där hon forskar inom utbildningsvetenskap, år 2015 publicerade sin doktorsavhandling om svensk religionsundervisning, väckte den ganska stor uppmärksamhet. Så här beskrev till exempel Lärarförbundets tidning Alfa hennes forskning, under artikelrubriken "Troende kränks i klassrummet":

Det mest slående var att den sekularistiska diskursen var så stark i alla klassrum, bland både lärare och elever. Trots att det ofta fanns elever med egna erfarenheter av religion eller av att vara troende, så dominerades samtalen i klassrummet av en starkt negativ bild av religioner. Religion kopplades samman med förfluten tid, när människor inte visste bättre, och med intolerans. Att vara ateist eller icke-troende sågs som neutralt och normalt och stod för tolerans och öppenhet. Den ateistiska ståndpunkt beskrevs även som neutral och opartisk i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person. (...)

I klassrum hon besökte tilläts elever kränka religioner och troende människor utan att läraren ingrep. Elever och lärare kunde tala om religiösa människor som om det inte satt några troende i klassrummet.⁸

När Kittelmann Flensners forskning lyfts fram i debatten om svensk skolas förhållningssätt till religion har dock inte ledande utbildningspolitiker visat något intresse för att komma till rätta med de missförhållanden som beskrivs. Snarare har hennes forskning avfärdats med hänvisning till att den endast omfattar några få skolor – trots att hon följde hela 24 klasser – och varken från politiskt håll eller från svenska skolmyndigheter har det uttryckts någon ambition att djupare undersöka hur situationen är för troende ungdomar i svensk skola. Religiös tro förefaller vara en lågt prioriterad diskrimineringsgrund.

Hur ser då forskningsläget ut vad gäller situationen för troende elever inom svenskt skolväsende? De senaste åren har det alltså publicerats flera studier som berör ämnet.

Gunnel Mohme, lektor i pedagogik vid Södertörns Högskola, har studerat orsaker till att familjer med somalisk bakgrund väljer muslimska skolor. Internationella studier har visat att tron är det främsta skälet till att muslimska föräldrar väljer en muslimsk skola. Men Mohmes doktorsavhandling visar att orsakerna i svensk kontext är mer komplexa. Somaliesvenskars negativa erfarenheter av hur de bemötts i svenska skolor, där deras religion och hudfärg gjort att de upplevt sig ifrågasatta, är ett viktigt skäl för skolvalet. Många föräldrar med somaliskt ursprung uppger att de placerar sina barn i muslimska skolor på grund av den bristande respekt och förståelse de upplever i kommunala skolor, ofta utifrån religiös och etnisk trångsynthet.⁹

Jenny Berglund, professor i religionsdidaktik vid Stockholms universitet, beskriver Mohmes slutsatser på följande sätt i en artikel i en vetenskaplig tidskrift: "A further reason for the choice of a Muslim school involves the difficulties Muslim parents have sometimes encountered in their

dealings with municipal school officials and staff – interactions that have left them feeling humiliated, alienated, and shamed. Apparently, these sorts of unpleasant encounters have convinced some parents that it is impossible to effectively execute their parental responsibilities within the framework of the municipal school system; as such, they have opted to send their children to a Muslim school instead.”¹⁰

I en annan vetenskaplig tidskrift uttrycker Berglund, baserat på intervjuer med unga muslimer, att den sekulära norm som influerar en stor del av det svenska skolsystemet, tystar unga muslimers röster och erfarenheter.¹¹

Erfarenheterna bland unga muslimer av den starka sekulära normen stämmer väl överens med hur ungdomar med annan religionstillhörighet beskriver sina upplevelser i olika vetenskapliga studier. Den största gruppen är kristna, och bland annat Vikdahls forskning, som vi återkommer till, indikerar att kristna elever blir särskilt utsatta, på grund av att de står närmare den normerande kulturen än exempelvis muslimer. En lärare beskrev det på följande sätt: ”om man är muslim, då är man i ett totalannat fack, så att säga. Så då är det okej ... Men har man en annan tro, om man är pingstvän eller liknande, då blir man nog mer ifrågasatt.”¹²

Den ovannämnda Karin Kittelmann Flensner har i två studier visat att en sekulär diskurs är dominerande under religionslektioner i svenska skolor. Hon har sammanfattat sin forskning i en artikel i tidskriften *Education Sciences*. Enligt hennes forskning beskrivs religion i svenska klassrum som något gammaldags och som hörande till en tid innan vetenskapen försett mänskligheten med tillförlitliga svar. En icke-religiös, ateistisk hållning beskrivs som neutral och objektiv i förhållande till ämnet och förknippas med att vara en rationell och kritiskt tänkande person.¹³

Kittelmann Flensner beskriver att det var uppenbart, under de klassrumsobservationer som ingick i studien, att en icke-religiös och i många fall sekulär hållning dominerade det som uttrycktes om religion. Hon lyfter fram ett lärarcitat som typiskt för beskrivningen av förhållandet mellan religion och sekularism. I citatet fastslås att ”vi” i Sverige är sekulära och att religion betyder väldigt lite för svenskar:

*Vi är så enormt sekulariserade i Sverige. Religion har över huvud taget ingen plats i de flesta människors liv. Vi kanske går till kyrkan en gång om året för att något barn blir döpt eller någon dör eller något liknande. Och sen går vi inte dit. Det är i stort sett den religiositet vi har.*¹⁴

Studierna visar också att elever med religiös positionering i de flesta fall förhöll sig tysta under helklassdiskussioner om religion. I enskilda samtal med elever framkom att flera av dem var aktiva inom en mängd olika religiösa inriktningar, ändå var det endast i skolor där de flesta eleverna hade invandrarbakgrund som många elever öppet talade om sin tro. Men även i klassrum där majoriteten av eleverna öppet uttryckte en religiös positionering var den sekulära normen i undervisningen påfallande. Lärarna framställde sekularisering som modernt och sammanhörande med jämställdhet.

Ett tydligt drag i de observerade religionslektionerna är att en icke-religiös, ofta direkt ateistisk, hållning beskrivs som neutral och objektiv. I motsats till de få som framträdde som troende, så fick elever och lärare som beskrev sig själva som ateister aldrig någon fråga om sin livssyn eller varför de valt denna livsåskådning. Pluralism och mångfald framhölls av både elever och lärare som något positivt, men det fanns en påtaglig svårighet att leva upp till detta i klassrumspraktiken, där sekularismen i stället blev en tydlig norm.

I det här sammanhanget kan också nämnas en examensuppsats av Niklas Ekbom, vid Högskolan i Gävle, med en undersökning av religionslärares respektive elevers upplevelser av neutralitet i undervisningen kring relationen mellan tro och vetenskap på gymnasiet.¹⁵

Utgångspunkten är ämnesplanens formuleringar om relationen mellan tro och vetenskap: "Eleverna ska ges möjlighet att diskutera hur relationen mellan religion och vetenskap kan tolkas och uppfattas, till exempel beträffande frågor om skapelse och evolution. [...] De ska ges möjlighet att reflektera över och analysera människors värderingar och trosföreställningar och därigenom utveckla respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva."¹⁶

Undersökningen visar att det är stor skillnad mellan lärares och elevers upplevelse av hur mycket tid som läggs på perspektiven tro respektive vetenskap. 50 % av eleverna, men endast 8,5 % av lärarna, ansåg att det vetenskapliga perspektivet fick mest tid när de båda perspektiven jämfördes i religionsundervisningen.

En elev beskrev sin upplevelse att "det läggs mer tid på att förklara att vetenskap är 'mer rätt' än religion, religion framställs som något mindre värdigt och betydelsefullt i undervisningen, att religion och tro är ett slags 'hokus pokus' medan vetenskap framställs som det enda sanna". En annan elev menade att perspektiven får samma utrymme men att innehållet är långt ifrån neutralt: "Eftersom Sverige är sekulariserat pratar vi om religionen på ett sätt som nästan kan vara förlöjligande ibland, där vi dumförklarar de som är troende. Även om de [perspektiven] får lika stort utrymme." Angående lärares neutralitet uttryckte en elev sin upplevelse att "jag som troende tycker det är jobbigt och lite diskriminerande när lärare tar ställning emot oss elever som är troende". En annan elev menade att lärare som inte är neutrala riskerar att polarisera: "Ju mer en lärare tar det för givet att man inte är troende desto mindre vågar elever säga det eftersom det framstår som en tabu att vara religiös."

Carina Holmqvist Lidh, universitetsadjunkt på Institutionen för didaktik och pedagogisk profession vid Göteborgs universitet, beskriver i en studie att elever med religiös tro inte känner igen sin religiösa tradition i den svenska skolans religionsundervisning. Samtliga elever i hennes undersökning hade svårt att känna igen och relatera till sin egen tradition i religionsundervisningen. Enligt eleverna presenteras religiösa traditioner på ett ytligt, stereotypt och faktaorienterat sätt, med fokus på historia, stränga regler och lydnad.¹⁷

Flertalet elever i studien beskriver att undervisningen tar upp religiösa traditioner som något som hör hemma i en historiskt avlägsen tid. Religionerna riskerar därmed att framstå som otidsenliga, omoderna och ointressanta. Samtliga representerade religioner i studien framställs enligt eleverna som regel- och pliktorienterade i skolans religionsundervisning. I kontrast till denna undervisningsdiskurs, där religiösa människor framställs som begränsade och osjälvständiga, framhåller eleverna själva sin religiösa positionering som ett självständigt val.

Kränkningar kopplade till religion är något som flera elever berättar om. Framför allt gäller det nedsättande kommentarer som förekommer både i korridorer och under lektioner. Skämt och gliringar med anspelning på religion beskrivs av flera elever som något man får tåla. Holmqvist Lidh drar slutsatsen att "eleverna förefaller att anpassa sig till en diskurs där religion, religiösa individer och religiösa handlingar är något man kan skämta om och driva med".

Linda Vikdahl, fil.dr. i religionsvetenskap och lektor vid Södertörns Högskola, har publicerat en studie om svenska elevers erfarenhet av religiös mångfald på sina skolor. Studien indikerar att många barn med religiös tro döljer sin tro i skolan, på grund av den starka sekulära normen. Det framkommer också att det finns en acceptans i skolmiljön för religionsanspelande skämt som skulle kunna uppfattas som kränkande. Flera religiösa elever menade att detta var något som man måste kunna hantera.¹⁸

Trots att två av de tre skolorna som ingick i studien hade stor religiös och kulturell mångfald bland eleverna, var det uppenbart att elever med tydlig religiös identitet undvek att låta sig intervjuas. De sekulära eleverna menade att det var okej att vara religiös på skolan, men Vikdahl

konstaterar att "tystnaden från äldre religiösa elever talade sitt tydliga språk: det var inte så enkelt att ha en religiös identitet på skolan som de sekulära eleverna ville påskina".

Även om flera elever gav uttryck för individens rätt att välja att vara religiös eller inte, så förekom det andra utsagor som indikerade att det fanns sociala vinster med att dölja sin religiösa identitet. En lärare uttryckte "jag tänker att ungdomarna har en norm hur man ska vara och då är det inte coolt att vara religiös". Flera andra vuxna som intervjuades menade också att troende elever försökte tona ner sin religiösa identitet för att bli accepterade.

Olga Schihalejev, Arniika Kuusisto, Linda Vikdahl och Arto Kallioniemi har i den vetenskapliga tidskriften *Journal of Beliefs & Values* publicerat en artikel utifrån sin undersökning av barns upplevelse av mobbning kopplat till religion i multikulturella skolor i Estland, Finland och Sverige. De konstaterar att mobbning på grund av religion i andra studier (bl.a. Skolverket 2009) inte varit en särskilt vanlig mobbningsorsak. Deras egna forskningsresultat visar att bland svenska elever i multikulturella skolor uppger 6 % att de ibland blivit mobbade på grund av religion, och 1 % att de ofta blivit mobbade av den orsaken. Men resultatet visar också att elever från religiöst hängivna hem blir mobbade i klart högre utsträckning än övriga elever. Eleverna själva uppfattar då inte i första hand att det är på grund av religion som de blir mobbade, utan av andra orsaker, som utseende och klädsel. T.ex. uppger 32 % av eleverna från hängivet troende hem att de ibland blivit mobbade på grund av sitt utseende och 7 % att de ofta blivit mobbade av den orsaken, att jämföra med 19 % "ibland" och 5 % "ofta" av samma orsaker bland övriga elever. Artikelförfattarna pekar också på att elever från minoritetsgrupper undviker att bli mobbade genom att dölja det som gör dem annorlunda, om möjligt.¹⁹

ENKÄTUNDERSÖKNING

Sveriges Kristna Råd presenterade i februari 2020 rapporten *Unga troende i samhället: Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro*.²⁰ Rapporten utgår från en enkätundersökning med knappt 400 troende unga inom kristna ungdomsorganisationer. Rapporten tyder på att det är mycket vanligt att kristna ungdomar blir utsatta på grund av sin tro. 49% svarade ja på frågan om de blivit utsatta för kränkningar på grund av sin tro, medan 39% svarade nej, och 12% angav "vet inte".

Rapporten konstaterar att skolan är den arena där unga troende främst upplever kränkande behandling. Även om kompisar är den grupp som flest anger som utförande kränkningar, är det anmärkningsvärt hög andel som upplevt sig utsatta av lärare. 22% av de svarande anger att lärare eller ledare på fritiden, det vill säga personer som de är i beroendeställning till, utsatt dem för kränkningar på grund av deras tro.

De svarande ger många exempel på hur kränkningarna från lärare gått till. En person med ortodox kyrkotillhörighet som av andra elever blev kallad "dum", hånad med vulgära skämt och utfrys av vissa grupper, uppger att "värst var min gymnasielärare i geografi som inte bara uppmuntrade utan sa det värsta. Jag lyfte det flera gånger men fick inget stöd av någon i skolan."

Rapporten ger också exempel på naturvetenskapslärare, som utgår från att kristna elever inte kan förhålla sig sakligt till naturvetenskap eller ta in vetenskapliga perspektiv. En svarande beskriver till exempel att läraren, innan den troende eleven själv fått frågan, uttalar sig högt inför alla i klassen om den troende elevens åsikter angående evolution. En flicka beskriver att läraren i religionskunskapen har en dumförklarande ton när det gäller kristendomens förhållande till vetenskapen och en annan svarande uttrycker att religionsläraren på gymnasiet raljerar över kristen tro.

Rapporten konstaterar att svensk skola inte alltid lever upp till läroplanens föreskrifter, utan att skolmiljön i själva verket bidrar till kränkningar och skapandet av fördomar.

SAMMANFATTNING

Det framgår i flera av studierna att religionsundervisningen inte har en pluralistisk utgångspunkt, utan präglas av en stark sekulär norm. Religion skildras som något otidsenligt och irrationellt, och elever med religiös positionering känner inte igen sig i beskrivningarna av den egna religiösa traditionen. En ateistisk hållning skildras däremot ofta som om den var neutral och objektiv.

Elever med öppen religiös positionering upplever sig ofta ifrågasatta och utsatta av både elever och lärare. Påfallande ofta upplever dessa elever att inte ens de vuxna i skolan står upp för dem. Den sekulära normen är så stark att skämt och gliringar som inom andra diskrimineringsgrunder skulle utlösa kraftiga reaktioner från skolan, får passera obemärkt och dessa elever anpassar sig till att de behöver kunna tåla kränkningar.

Vidare påvisar forskningen att många elever med en religiös övertygelse väljer att dölja sin tro i skolan, eftersom den sekulära normen är så kraftig. Även om pluralism och mångfald framställs som ideal, skräms i praktiken många barn och unga i svensk skola till tystnad om sin tro.

Trots att många alltså döljer sin tro i skolan, är det ett stort antal elever i svenska skolor som blir mobbade på grund av sin tro. Mörkertalet kan dessutom vara stort, eftersom många troende elever anger andra orsaker till mobbningen, som utseende och klädsel.

8 Maria Lannvik Duregård, Troende kränks i klassrummet, *Tidningen Alfa* nr 2 2016

9 Gunnel Mohme, *Somali-Swedish Girls – The Construction of Childhood within Local and Transnational Spaces*. Stockholm University, 2016 <https://www.skolporten.se/forskning/avhandling/somali-swedish-girls-construction-childhood-within-local-transnational-spaces/>, hämtad 19 februari 2020

10 Jenny Berglund, *State-Funded Faith-Based Schooling for Muslims in the North*, *Religion & Education*, 46:2, 210-233, 2019, <https://doi.org/10.1080/15507394.2019.1590943>, hämtad 19 februari 2020

11 Jenny Berglund, *Secular normativity and the religification of Muslims in Swedish public schooling*, *Oxford Review of Education*, 43:5, 524-535, 2017, <https://doi.org/10.1080/03054985.2017.1352349>, hämtad 19 februari 2020

12 Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, sid 95, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

13 Karin Kittelmann Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, University of Gothenburg, 2015, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 19 februari 2020

14 Karin Kittelmann Flensner, *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions*, Department of Social and Behavioural Studies, University West, Trollhättan, 2018, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1286094/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

15 Niklas Ekbohm, *Lärares och elevers upplevelser av undervisning om tro och vetenskap*, Högskolan i Gävle, 2019, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1326207/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

16 Ämnesplan för Religionskunskap, Skolverket, 2011

17 Carina Holmqvist Lidh, *Representera och bli Representerad. Elever med RELIGIÖS Positionering Talar om Skolans Religionskunskapsundervisning*; Karlstads universitet: Karlstad, Sweden, 2016 <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1038308/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

18 Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

19 Olga Schihalejev, Arniika Kuusisto, Linda Vikdahl & Arto Kallioniemi: *Religion and children's perceptions of bullying in multicultural schools in Estonia, Finland and Sweden*, *Journal of Beliefs & Values*, 2019, <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1686732>, hämtad 19 februari 2020

20 Sveriges Kristna Råd, *Rapport: Unga troende i samhället – Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro*, 2020

Bilaga 2

Uppdragsgivare: Kristna Friskolerådet

Författare: Skandinaviska Människorättsadvokaterna AB

Ämne: Utbildningsdepartementets promemoria *Etableringsstopp för fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning*, U2022/01678, 2022-04-11

Bakgrund

Människorättsadvokaterna har fått i uppdrag av Kristna Friskolerådet, inför remissyttrande till Regeringens lagförslag om etableringsstopp för konfessionella skolor, att yttra sig över de förslag som presenteras i Utbildningsdepartementets promemoria (hädanefter Promemorian), avseende lagförslagets överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden genom Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Europakonventionen

I promemorian analyseras frågan om förslagets överensstämmelse med artikel 2, i första tilläggsprotokollet (TP 1) till Europakonventionen. Enligt artikel 2 TP 1 får ingen förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att

---

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Konrad m.fl. mot Tyskland

I promemorian hävdar utredaren att det är Europadomstolens mål *Konrad m.fl. mot Tyskland* (mål nr 35504/03, 11 september 2006) som är mest relevant med hänsyn till svenska förhållanden. Redan utgångspunkten kan emellertid ifrågasättas; målet rörde frågan om föräldrar som tillhörde en kristen minoritet kunde kräva att deras barn skulle få undervisas i hemmet med anledning av deras religiösa övertygelse. Målet är av relevans utifrån frågan om hemundervisning, som enligt svensk lag i princip är förbjudet förutom vid synnerliga skäl. Även om praxis från Europadomstolen kan innehålla principiella uttalanden måste dessa beaktas i ljuset av vad som är föremål för prövning.

Vidare utelämnar utredaren mycket betydelsefulla omständigheter och uttalanden i domen som sätter den i ett helt annat ljus. Det framstår som att skrivningarna från utredaren är tagna från Europadomstolens utfärdade Guide on Article 2 Protocol 1¹ (sid 17) gällande Konrad-fallet och frågan om hemundervisning. Utredaren utelämnar dock att Europadomstolen konstaterar att frågan om hemundervisning ligger inom medlemsstaternas bedömningsmarginal, då det saknas konsensus mellan medlemsstaterna gällande rätten till hemundervisning. I Europadomstolens praxis innebär konsensus mellan staterna att bedömningsmarginalen minskar ju större konsensus som finns mellan staterna. För förståelse av Konrad-fallet är detta av avhängande betydelse för att förstå varför domstolen kom fram till att Tyskland inte kränkte artikel 2 TP genom att förbjuda hemundervisning. I motsats till detta torde det

---

¹ Council of Europe, European Court of Human Rights; Guide on Article 2 Protocol 1; Länk: <https://www.regeringen.se/4974a6/contentassets/b123c0aa9b17489eb5ce4351cab6e2fe/etableringsstopp-for-fristaende-skolor-och-fristaende-fritidshem-med-konfessionell-inriktning>

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

vara ovanligt eller aldrig förekommande tidigare att det införs förbud mot etablering av konfessionella privata skolor och det torde finnas en stark konsensus mellan medlemsstaterna att tillåta detta.

Dessutom, för förståelsen av varför det ansågs proportionerligt att inskränka rätten till hemundervisning i Konrad-fallet ska det framhållas att det fanns andra alternativ än det allmänna skolväsendet, nämligen privata konfessionella skolor. Regeringen har i tidigare betänkade, SOU 2019:64 Nya regler för skolor med konfessionell inriktning, understrukt gällande Konrad-fallet att det *"fanns möjlighet att välja skolor med konfessionell inriktning. Föräldrarnas rätt till utbildning i överensstämmelse med deras religiösa övertygelse var därför inte begränsad på ett oproportionerligt sätt. Det var alltså inte fråga om kränkning av TPI artikel 2"* (sid 156). Denna betydelsefulla omständighet har helt utelämnat i den aktuella Promemorian.

Även om stater har en bred bedömningsmarginal när det gäller religionsfriheten, är denna bedömningsmarginal inte obegränsad och den går hand i hand med den europeiska övervakningen av den nationella lagstiftningen och tillämpningen. Europadomstolens uppgift är att avgöra om de åtgärder som vidtas på nationell nivå är legitima, nödvändiga och proportionerliga. För att avgränsa vidden av bedömningsmarginalen har Europadomstolen anförts att domstolen måste ta hänsyn till vad som står på spel, nämligen behovet av att upprätthålla en genuin religiös pluralism, vilket är avgörande för ett demokratiskt samhälles överlevnad (se *Osmanoglu och Kocabas mot Schweiz*, mål nr 29086/12, 10 januari (10 april) 2017 § 89). Bedömningsmarginalen begränsas även genom att artikel 9 innefattar ett krav på att staten ska tillhandahålla ett effektivt och tillgängligt skydd av religionsfriheten och att

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSDVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

staten har positiva skyldigheter, som är inneboende i dessa rättigheter (*Osmanoglu et Kocabas v. Switzerland* § 86).

Mot denna bakgrund kan det framhållas att även om den svenska staten skulle ha en bred bedömningsmarginal vad gäller artikel 9 och artikel 2, TP 1, betyder det inte att staten kan tolka dessa bestämmelser som den vill och särskilt inte på ett sätt som hotar religiös pluralism och det demokratiska samhället. Utredaren framhåller att Europadomstolen i dess praxis återkommande har understrukt vikten av pluralism inom utbildningsväsendet. Utredaren fastställer dock tvärtemot denna princip, att respekten för föräldrars filosofiska och religiösa övertygelser ska säkerställas genom att utbildningsväsendet ska vara neutralt.

I det principiellt avgörande målet från Europadomstolens högsta kammare, *Lautsi mot Italien* (mål nr 30814/06 [GC], 18 mars 2011), det s k ”krucifixfallet”, framhöll Europadomstolen även att sekularism också är en ”filosofisk övertygelse”, det vill säga en ”tro”, och som sådan är inte heller sekularism ”neutral”. Även i målet *Kjeldsen, Busk Madsen och Pedersen mot Danmark* (Europeiska Kommissionens mål nr 5095/71, 5920/72, 5926/72, 21 mars 1975) framhölls att de flesta skolämnena, i större eller mindre utsträckning, i princip har någon slags filosofisk betydelse eller innebörd.

Lagförslaget syftar till att helt förbjuda nyetableringen av konfessionella skolor. Varje sådan allvarlig och långtgående inskränkning av de i Europakonventionen uppställda mänskliga fri- och rättigheterna kräver att det finns ett klart stöd för att inskränkningarna, att de har ett legitimt syfte, är nödvändiga och proportionerliga för att uppnå syftet. Om det inte finns något sådant stöd och om samma brister som påstås förekomma på konfessionella friskolor förekommer på icke-konfessionella fristående

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

skolor eller allmänna skolor, är det inte motiverat att införa etableringsstoppet särskilt för konfessionella skolor.

Av betänkandet SOU 2019:64 framgick att utredarna gjorde bedömningen att de brister som framkommit vid undersökning av regelefterlevnad vid fristående skolor, förskolor och fritidshem med konfessionell inriktning sammantaget inte var av den omfattningen att det i sig kan motivera ett etableringsstopp. Utredarna ansåg i stället att det fanns mindre ingripande åtgärder än ett etableringsstopp, till exempel genom en striktare ägar- och ledningsprövning och tillsyn (sid 426). Den nu aktuella Promemorian har inte kunnat visa legitima skäl för att ändra den bedömning som gjordes i detta avseende i SOU 2019:64, eller kunnat påvisa att det finns underlag som innebär ett legitimt syfte för ett etableringsstopp eller att ett etableringsstopp skulle vara en nödvändig eller proportionerlig åtgärd.

Ett etableringsstopp specifikt mot konfessionella skolor skulle falla inom ramen för diskriminering när det utan legitimt syfte riktas mot just mot religiösa grupper som driver konfessionella skolor, och innebär i vart fall indirekt diskriminering för enskilda huvudmän som önskar etablera konfessionella skolor. Det saknas en objektiv och godtagbar grund för diskriminering enligt artikel 14 Europakonventionen på det sätt som påstås i utredningen. Utredaren tar det s k belgiska språkmålet, (mål nr 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23 juli 1968) till stöd för att det är tillåtet att diskriminera. Detta fall rörde dock frågan om enskilda kunde ställa krav på statliga skolors undervisning och vilket språk som undervisningen skulle ske på. I samma mål konstaterade Europadomstolen emellertid att föräldrarna hade valmöjligheten att inrätta privata skolor med undervisning på det språk som önskades, vilket är av väsentlig betydelse (§ 13, se vidare nedan).

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

Angående tolkning gällande övertygelser som skyddas av Europakonventionen

Utredaren har anfört att begreppet "övertygelse" har getts en snäv tolkning av Europadomstolen, och att det enligt Europadomstolens praxis krävs att övertygelsen som når en viss grad av allvar, sammanhållning och betydelse, inte bara åsikter och idéer (promemorian, sid 40).

Utredaren är i linje med rättspraxis från Europadomstolen när det framhålls att det måste finnas en viss grad av allvar och sammanhållning i övertygelsen (*Campbell och Cosans mot Storbritannien*, mål nr 7511/76, 7743/76, 25 februari 1982) för att en "religion" eller "tro" ska skyddas enligt artikel 9 samt artikel 2 i TP1 till Europakonventionen, som ska läsas i ljuset av artikel 9, (religionsfrihet) Europakonventionen (*Valsamis mot Grekland*, mål nr 21787/93, Europadomstolens dom den 18 december 1996, § 25).

Utredaren slår dock även fast att begreppet övertygelse ska ges en snäv tolkning och att det är detta som avses med "en viss grad av allvar och sammanhållning". Detta är en juridiskt felaktig tolkning av Europakonventionens faktiska omfattning av religioner och övertygelser som skyddas enligt artikel 9 i Europakonventionen (och även artikel 2 i TP 1). Tvärtom vad utredaren hävdar är skyddet i artikel 9 mycket brett, och kravet att det måste finnas en "viss grad av allvar och sammanhållning" för att en tanke, religion eller övertygelse ska skyddas under artikel 9, är att skapa vissa kriterier för att begränsa den breda räckvidden, för att inte inkludera sådant som exempelvis kan betecknas som idéer eller preferenser (*Pretty mot Storbritannien*, mål nr 2346/02, 29 april 2002, § 82).

Utredarens juridiska tolkning är helt felaktig gällande att "övertygelse" i artikel 2 i TP 1 måste ges en "snäv" tolkning. Begreppet ska snarare definieras brett och det breda

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

begreppet begränsas endast av vissa kriterier gällande "serioshet" och "sammanhållning".

Angående tolkning av respekten för föräldrars övertygelser

Europakonventionens artikel 2 TP 1 innebär ett erkännande av föräldrars rätt att bestämma över sina barns fostran och utbildning (*X. mot Sverige*, Europeiska kommissionens beslut av den 12 december 1977). Även om föräldrar är primärt ansvariga för sina barns utbildningen, kräver inte artikel 2 TP 1 att staten ska finansiera en skola för att göra det möjligt för föräldrar att uppfostra sina barn i enlighet med sin egen övertygelse. Föräldrar kan inte heller kräva att staten tillhandahåller en viss form av konfessionell undervisning eller organiserar lektioner på ett särskilt sätt (*Osmanoğlu och Kocabaş mot Schweiz*, § 95, se även det skilsmåls belgiska språkmålet).

Den inledande meningen i artikel 2 TP 1 fastställer dock utan tvekan en "rättighet" som måste "respekteras". I det belgiska språkmålet fastställde Europadomstolen att även om det inte finns någon skyldighet för staten att finansiera en viss språkskola enligt artikel 2 TP 1 hindrar den inte föräldrar som vill ge sina barn en viss utbildning från att göra det antingen genom icke-subsventionerade privata skolor eller andra former av privata skolor (§ 13).

Staten får vidare inte skapa rättsliga och administrativa åtgärder som skapar hinder för utövandet av rättigheterna enligt artikel 2 i TP 1 (belgiska språkmålet, § 13). Därför, även om artikel 2, protokoll 1 fastställer att denna rättighet ska "respekteras", betyder det inte att det inte finns någon "rättighet", på det sätt som utredaren påstår. Tvärtom, föräldrars rätt att utbilda sina barn i enlighet med deras egen religiösa och filosofiska övertygelse kvarstår och ålägger staten en skyldighet att avstå från hindra eller förbjuda

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

utövandet av denna rätt. Det finns dock ingen skyldighet för staten att aktivt finansiera privata skolor med offentliga medel för att möjliggöra utövandet. Som redan konstaterats av regeringens utredare i betänkandet SOU 2019:64 skulle det dock kunna innebära diskriminering om exempelvis endast konfessionella fristående skolor skulle fräntas subventionering (sid 142).

Även om den svenska regeringen inte behöver finansiera privata skolor och på så sätt möjliggöra för föräldrar att utbilda sina barn i enlighet med sin egen övertygelse, är det inte tillåtet för staten att genom lagliga och administrativa åtgärder hindra föräldrar från att starta privata skolor som inte finansieras av staten, att utöva sina rättigheter enligt artikel 2 i TP 1.

Sammanfattande avslutning

Promemorians tolkning av Europakonventionen och Europadomstolens rättspraxis på området innehåller fundamentala juridiska brister på ett flertal centrala punkter. Ett etableringsstopp skulle med all sannolikhet strida mot artikel 2 i TP 1. Det finns starka skäl att ifrågasätta om det finns ett legitimt syfte med införandet av etableringsstoppet, och om det är en nödvändig och proportionerlig åtgärd i ett demokratiskt samhälle eller om det finns mindre inskränkande alternativ, exempelvis genom utökad tillsyn av skolor med konstaterade brister. Ett etableringsstopp för konfessionella skolor innebär mycket omfattande och långtgående inskränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter, och de påstådda bristerna som föranleder etableringsstoppet är mycket vaga och saknar tydligt stöd. Det finns en rad mindre ingripande åtgärder att använda för att komma till rätta med de påstådda problemen. Ett etableringsstopp skulle i ljuset av detta innebära att staten rör sig utanför bedömningsmarginalen. Statens respekt för föräldrar att

---

SKANDINAVISKA MÄNNISKORÄTTSADVOKATERNA

Axel Johanssons gata 6
754 50 Uppsala, Sverige

manniskorattsadvokaterna.se
info@mradvokaterna.se

Tel: +46-18 7- 50 52 11
Fax: +46 -18 -10 04 99

tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med deras religiösa och filosofiska övertygelse innefattar en rätt att etablera privata utbildningsinstitutioner. Denna rättighet kommer att fullständigt inskränkas om etableringsstoppet införs. Slutligen skulle ett etableringsstopp innebära diskriminering i strid med förbudet mot diskriminering enligt artikel 14, Europakonventionen.